

OD KVALIFIKACE K PROFESNÍMU UPLATNĚNÍ: MOŽNOSTI PROFESNÍ PODPORY PRO UČITELE KVALIFIKOVANÉ NA UKRAJINĚ V ČR

FROM QUALIFICATION TO PROFESSIONAL INTEGRATION: BRIDGING OPPORTUNITIES FOR TEACHERS TRAINED IN UKRAINE IN THE CZECH REPUBLIC

Zdenka Vágnerová

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova

Abstrakt

Příspěvek optikou přístupu schopností zkoumá, do jaké míry veřejně dostupné příležitosti umožňují učitelům kvalifikovaným na Ukrajině převádět jejich profesní zdroje (vzdělání, profesní praxi a identitu) do reálně dosažitelného profesního uplatnění učitele v ČR. Propojuje „pohled zdola“, tedy analýzu potřeb založenou na explorativním šetření (N = 65), s analýzou veřejně dostupných institucionálních příležitostí cílených specificky na ukrajinské učitele. (Ne)soulad mezi potřebami a dostupnou nabídkou interpretujeme jako faktor, který může buď rozšiřovat možnosti profesní integrace, nebo naopak přispívat k setrvávání pedagogů v podpůrných pozicích a k riziku deprofesionalizace.

Klíčová slova: *učitelé kvalifikovaní na Ukrajině; profesní integrace; schopnostní přístup; programy usnadňující vstup do profese; profesně orientovaná čeština; deprofesionalizace*

Abstract

From a capability approach perspective, this paper examines the extent to which publicly available opportunities in the Czech Republic enable Ukrainian-qualified teachers to convert their professional resources (education, experience, identity) into feasible teaching roles. We link a “bottom-up” perspective (a needs assessment based on an exploratory survey, N = 65) with desk research mapping institutionally available opportunities targeted specifically at Ukrainian teachers. We interpret the (mis)alignment between needs and provision as a factor that may either expand possibilities for professional integration or contribute to educators’ prolonged employment in support roles and the risk of professional deskilling.

Keywords: *Ukrainian-qualified teachers; professional integration; capability approach; bridging programmes; profession-specific language; deprofessionalization*

1 ÚVOD

Ruská invaze na Ukrajinu v únoru 2022 přivedla do ČR tisíce pedagogů usilujících o kontinuitu své profesní dráhy (OECD, 2023). Příspěvek zkoumá soulad mezi institucionální nabídkou vzdělávání a podpory a potřebami, které deklarují ukrajinští učitelé. Analýza se zaměřuje na to, zda veřejně dostupné příležitosti umožňují těmto učitelům plnohodnotný profesní přechod či zda strukturální nastavení nabídky vede spíše k jejich setrvání v podpůrných pozicích. Výzkumná otázka zní: do jaké míry identifikované nabídky posilují konverzní faktory pro proměnu kvalifikace v reálně dostupnou učitelskou roli.

2 TEORIE

Vycházíme z přístupu schopností (capability approach), který profesní integraci chápe jako soubor reálně dosažitelných možností utvářený konverzními faktory (Sen, 1999; Robeyns, 2005). To umožňuje překročit úzké pojetí integrace jako pouhého dosažení zaměstnání a zaměřit se na podmínky umožňující či omezující využití existujících zdrojů. Kvalifikace a zkušenost zde představují profesní zdroje, zatímco jazyková příprava, uznání diplomu či podpůrné sítě fungují jako konverzní faktory ovlivňující jejich převod do profesního uplatnění. Pro operacionalizaci profesní integrace ukrajinských učitelů rozlišujeme čtyři dimenze konverzních faktorů: institucionálně-právní, jazykově-komunikační, profesně-kulturní a socio-situační. To umožňuje identifikovat bariéry i mechanismy jejich vzniku, a ukazuje, proč izolované intervence často nestačí a je třeba uvažovat o jejich vzájemném působení.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Explorativní studie vychází z dotazníkového šetření s ukrajinskými pedagogy v ČR, které je doplněno analýzou programů cílených na ukrajinské učitele (2022–2026). K rozeslání dotazníku byla použita externí databáze „Začni učit

v ČR“ (1 800 ukrajinských pedagogů), analyzováno bylo 65 dotazníků. Cílovou skupinu tvořili vysokoškolsky vzdělaní ukrajinští s pedagogickou praxí a statutem dočasné ochrany. Dotazník obsahoval uzavřené a polouzavřené otázky zaměřené na profesní zkušenost, jazykovou připravenost, bariéry uplatnění a potřeby podpory; nástroj byl vytvořen pro účely výzkumu na základě relevantní literatury a pilotáže. Dotazníková data interpretujeme deskriptivně jako indikaci potřeb. U programů jsme sledovali cílovou skupinu, dobu realizace, jazykovou úroveň, vazbu na praxi a mentoring a tyto parametry kódovali na škále 0–2.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Respondenti nejčastěji uvádějí nedostatečnou znalost češtiny jako hlavní překážku profesního uplatnění (63,1 %) a zároveň více než polovina deklaruje zájem učit, zatímco pro ostatní spíše chtějí zůstat na pozici asistenta nebo vychovatele. Téměř polovina již absolvovala kurzy češtiny v ČR (47,8 %), významná část je však hodnotí jako nedostačující pro práci ve škole (40,6 %). To naznačuje, že problémem není pouze dostupnost jazykových kurzů, ale především jejich profesní relevance a intenzita. Tomu odpovídá i struktura poptávky: respondenti upřednostňují profesně orientovanou češtinu doplněnou o pedagogickou přípravu (69,2 %), dále intenzivní jazykové kurzy, doplňkové pedagogické vzdělávání a mentoring. Analýza příležitostí naznačuje fragmentovanou nabídku: informační zdroje k uznávání kvalifikace jsou dostupné, avšak chybí kurzy profesně orientované češtiny a dalšího vzdělávání propojené s mentoringem ve školní praxi.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Z pohledu schopnostního přístupu se jako klíčový deficit jeví slabá integrace podpory napříč dimenzemi: jazyková příprava často není propojena s řízenou praxí, mentoringem a profesně-kulturní socializací ve škole. To zvyšuje riziko profesního nesouladu a snižování kompetencí při dlouhodobém uplatnění pod úrovní kvalifikace (Smyth & Kum, 2010). S oporou v poznatcích o mezinárodních programech usnadňujících vstup do profese (Kanada: Othman, 2022; Wimmer et al., 2019; Švédsko Fast Track: Ennerberg, 2022) a zkušenostech ukrajinských učitelů v Irsku (McDaid, 2025) navrhuje parametry české trajektorie

profesní integrace: profesně orientovaná čeština + mentorovaná praxe + socio-situační opory (síťování, koordinace, předvídatelné zapojení).

6 LITERATURA

- Economou, C. (2021). A fast track course for newly arrived immigrant teachers in Sweden. *Teaching Education*, 32(2), 208–223.
<https://doi.org/10.1080/10476210.2019.1696294>
- McDaid, R. (2025). Integration of Ukrainian refugee teachers in Ireland? *Intercultural Education*, 36(2), 182–201.
<https://doi.org/10.1080/14675986.2025.2457869>
- Othman, Y. (2022). Internationally educated teachers: The sweet and sour journey of (re) becoming teachers in Canada. *Canadian Journal for New Scholars in Education*, 13(1), 97–110.
- Robeyns, I. (2005). The Capability Approach: a theoretical survey. *Journal of Human Development*, 6(1), 93–117. <https://doi.org/10.1080/146498805200034266>
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- Smyth, G., & Kum, H. (2010). ‘When they don’t use it they will lose it’: Professionals, deprofessionalization and reprofessionalization: The case of refugee teachers in Scotland. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 503–522.
<https://doi.org/10.1093/jrs/feq041>
- Wimmer, R., Young, B., & Xiao, J. (2019). Innovating in the margins of teacher education: Developing a bridging program for internationally educated teachers. *in education*, 25(2). <https://doi.org/10.37119/ojs2019.v25i2.418>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Teaching opportunities and support for Ukrainian educators*. OECD.